

Tres relats de Sant Petersburg - Nikolai V. Gógol

En els relats de Gógol (1809-1852), el fantàstic irromp en la realitat amb la mateixa desimboltura que ho faria anys a venir en l'obra de Bontempelli o de Cortázar. En els contes situats a Sant Petersburg, el fantàstic no s'oposa a la realitat, sinó que la complementa: en marca el punt crític, és a dir, el punt de descomposició.

Al contrari que els seus contemporanis, Gógol no aspira a suspendre la incredulitat del lector, ja que el narrador que utilitza és tan jocós i distant que ni el lector més predisposat pot creure's la història que explica. El propòsit de Gógol és més aviat fusionar plans, juxtaposar versemblances, sotmetre la realitat a l'atac de la ficció per poder-la distingir tal com és, lliure de convencions i de realismes estèrils. Per això els relats de Gógol no semblen anteriors a les grans revolucions epistemològiques (les avantguardes, l'existencialisme, la psicoanàlisi): l'home que perd el seu nas i que posa un anunci al diari per rescatar-lo, l'home a qui roben absurdament l'abric on ha invertit tots els seus estalvis, l'home que perd la raó i que es creu el rei d'Espanya, ens resulten tan pròxims tan entranyables com els personatges dels nostres contemporanis.

Una de les figures més constants de la literatura russa del segle XIX és la del funcionari, que en l'obra de Gógol es defineix més pel càrrec que no pas per la feina que realitza: el funcionari pot ser més o menys cruel, més o menys indolent, més o menys arribista; el que el defineix és la negació radical de qualsevol activitat útil, ja que la inacció forma part essencial de la seva feina, o, millor dit, del seu estatus. Sota la crosta de les convencions, de vegades el funcionari hi allotja sentiments, però es tracta d'uns sentiments que, precisament perquè no s'exterioritzen, no tenen una existència real.

El conte *La mort d'un funcionari*, de Txèkhov, sembla el precedent de *L'abric*, de Gogol, tot i que de fet és molt posterior. Txèkhov i Gógol activen la poètica de la quotidianitat, però si Txèkhov es manté dins els límits del seu temps, l'obra de Gógol es projecta cap a les fantasies més inquietants de l'esdevenidor. Txèkhov revela amb gran economia de mitjans la vida a la Rússia de la segona meitat del segle dinou, però els seus contemporanis devien considerar que els seus contes incloïen una certa dosi d'informació redundant. L'irrealisme de Gógol (curiosament anomenat en alguns manuals *realisme crític*), en canvi, és prolix i d'índole metafòrica, i per tant resulta tan inintel·ligible i poderós avui dia com fa cent cinquanta anys.

En cadascun dels tres contes d'aquest recull, el fantàstic hi exerceix una funció diferent. A *L'abric*, el món dels fantasmes repeteix les mateixes rutines i misèries que el món dels vius: ni la mort permet escapar del circuit. Al conte titulat *El nas*, en canvi, el viatge del fantàstic és d'anada i tornada, serveix de detonant per posar en crisi les conviccions aparentment més arrelades: el funcionari recupera el nas després d'extraviar-lo. Finalment, al *Diari d'un boig*, el fantàstic és subjectiu, interioritzat: allò que per al boig resulta real, per als altres és fantàstic. Tres pèrdues que posen en evidència la manca de referents on se sostenen les seqüències d'hàbits que tendim a

anomenar *vida*. L'actualitat de Gógol es concreta en el fet que els seus personatges, quan troben a faltar el nas o l'abric, són assaltats per un íntim sentiment de naufragi que avui considerariem fill inequívoc del nostre temps.